

Het restauratie- en opwaarderingsproject van het Ter Kamerenbos, een park beschermd sinds 1976, streeft de volgende doelstellingen na: de verkeersfaciliteiten verbeteren (voetgangers, fietsers...), het park restaureren volgens zijn historische karakter, de kwaliteit van de infrastructuur verbeteren, het park aantrekkelijker maken, het landschapsaspect herstellen, het meubilair en de verlichting verbeteren...

De ruimtes voor het autoverkeer werden opgenomen in de totaalvisie, maar maken geen deel uit van het eigenlijke restauratieproject.

A. Het landschap :

- de bomen omhakken, sleunen en snoeien om de vroegere doorkijkopeningen (zoals gepland door Keilig) te herstellen
- te dicht begroeide borders oprichten, de meest dringende taken uitvoeren om die massieven luchtiger te maken en een voldoende afstand tussen de bomen te bewaren zodat ze zich duurzaam kunnen ontwikkelen

- de bestaande biodiversiteit behouden en versterken

- het grandioze karakter van bepaalde plaatsen herstellen door de restauratie van de pittoreske taferelen die Keilig had gepland (rotsbrug, houten brug, waterval).

B. De infrastructuur en het meubilair :

- de bestaande infrastructuur en meubels restaureren (banken, ruitershuisjes...)
- nieuwe infrastructuur inplanten om het comfort voor de wandelaars en de organisatie van evenementen te bevorderen (speelplein, drankstalletje, sanitair, kiosk...).

C. Verlichting :

- een verlichting aanleggen die de nachtelijke leesbaarheid van het bos verbetert

De voorbije twee jaar werd de vijver schoongemaakt en werden de oevers hersteld. Deze werken kaderen in een eerste fase van de project.

In een tweede werkfase worden de bomen omgehakt, gesleund en gesnoeid. Die werkzaamheden zouden een jaar duren.

De andere werkfases bestaan uit:

- het inzaaien van gazons en heraanplantingen
- de restauratie van de bekledingen
- de restauratie van pittoreske taferelen
- de restauratie en inplanting van nieuwe infrastructuren en nieuw stadsmeubilair
- de bouw van een kiosk en drankstalletje
- de verlichting

D. Het verkeer :

- wandelingen aanmoedigen buiten de overlastzone veroorzaakt door het autoverkeer en het tracé van bepaalde paden hertekenen
- de continuïteit van de wandelroutes verzekeren
- gewestelijke en aanvullende fietspaden aanleggen
- nadenken over de paden voorbehouden voor ruiters
- de oversteekplaatsen voor voetgangers en fietsers veiliger maken op de plaatsen waar het autoverkeer behouden blijft
- de breedte van de lanen behouden volgens het historische referentieplan
- de ingang langs de Louizalaan heraanleggen.

E. De riolering :

- de afvoer van het hemelwater verbeteren aangezien dat momenteel in de bosmassieven terechtkomt teneinde het natuurlijk milieu te beschermen
- het grondwater beschermen tegen eventuele vervuillingsrisico's door het autoverkeer en het accidentele morsen van producten rekening houdend met de bestaande controleputten
- een voldoende debiet en waterkwaliteit verzekeren voor de aanvoer naar de vijver mits een gepaste behandeling van het regenwater van de wegenis

Infopaviljoen

Tijdens de hele duur van de werkzaamheden kunnen de bezoekers terecht in het infopaviljoen waar ze alle uitleg vinden over de werken.

Restauratie en herwaardering van het ter Kamerenbos

Financiering van de werkzaamheden: Beliris, namelijk het samenwerkingsakkoord van 15.09.03 tussen de Federale Overheid en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. FOD Mobiliteit en Vervoer Directie Vervoersinfrastructuur

Stedenbouwkundige vergunning: uitgereikt op 15 februari 2006 door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Einde van de werkzaamheden: juni 2008

Kostprijs van de werkzaamheden: ±11.155.000 EUR incl. BTW

Oppervlakte: ± 125 hectare (concessies inbegrepen)

Bouwheer : Beliris
FOD Mobiliteit en Vervoer
Directie Vervoersinfrastructuur

tel. : 02.739.06.00
website : www.beliris.be

Studiebureau : ASSOCIATION BOIS
JNC International s.a.
B Group - Origin
Stratec s.a.
W.J. & M.C. Van Campenhout s.a.
SET s.a.

"Het werk in zijn geheel moet een eenvoudig en tegelijk grandioos karakter hebben en mag details in diversiteit en verscheidenheid niet over het hoofd zien. Dat is de idee die de auteur in zijn werk heeft geleid."

Keilig *

In de eerste helft van de 19de eeuw begint de Louizawijk zich te ontwikkelen en het idee groeit om de ruimte tussen het Zoniënwoud en de toekomstige Louizalaan aan te leggen.

In 1857 werd er een wedstrijd uitgeschreven om een park te ontwerpen, een hoofdstad waardig.

De restauratiewerken aan het Ter Kamerenbos werden ingegeven door de wensen van de overheid om het park in zijn uitzicht van het einde van de 19de eeuw te herstellen. Het betreft een volledige restauratie van alle landschapselementen in het park: plantenstructuur, paden en wegen, pittoreske taferelen, meubilair.

De werkzaamheden beschreven in de aanvraag zijn het resultaat van een nauwe samenwerking met de federale overheid, de stad Brussel, de gewestelijke overheden (stedenbouw, directie monumenten en landschappen), de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, het BIM en met de heer Xavier Duquenne, auteur van het boek "Le Bois de la Cambre".

Restauratie-elementen van het Ter Kamerenbos

De vijver

De vijver van het park werd schoongemaakt en de oevers werden hersteld. De werken waren klaar in november 2005.

1 Vandaag zijn die taferelen verwaarloosd. Ze worden alle drie volledig gerestaureerd. De waterval zal opnieuw in gebruik genomen worden.

Doorkijkopeningen

2 Het vrije uitzicht ontworpen door Keilig herstellen (zie gerasterde delen op het plan):
- door de verwijdering van de recent aangeplante beplantingen die het zicht belemmeren
- door de verwijdering van de spontane plantengroei die aan de rand van die openingen is uitgezaaid en die het uitzicht beperkt.

Onderhoud van de bosmassieven

3 De massieven worden luchtiger gemaakt om:
- meer licht te krijgen en de diversiteit van de variëteiten in de massieven te bevorderen
- ook de veiligheid van de bezoekers te garanderen
- de setting van de omgeving mooier te maken
- de biodiversiteit te ontwikkelen.

De werkzaamheden bestaan uit :
- het opschonen van het kreupelhout
- het sleunen van de bomen
- het omhakken van bomen (selectief : zieke, gevaarlijke bomen)
- het heraanplanten.
Tijdens en na de werkzaamheden wordt d.m.v. een beheersplan een beleid voor het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit in de massieven gevoerd.

De pittoreske taferelen

4 Keilig had drie pittoreske taferelen bedacht om de wandelaar aan te moedigen steeds verder te gaan : de monumentale Rotsbrug (4A), de Houten brug (4B), de Waterval bij de vijver(4C).

De paden

5 De bestaande paden worden gerestaureerd. Sommige worden afgeschaft, andere paden worden (her)aangelegd om het wandelen buiten de verkeersoverlast (veiligheid, lawaai, uitzicht...) aan te moedigen.
Een twintigtal oversteekplaatsen met verkeerslichten en drukknop moet de veiligheid van de wandelaars verbeteren.

De Bremlaan

6 De Bremlaan krijgt haar vroegere uitzicht terug. Ze wordt heraangelegd op een breedte van 8 meter zodat ze geschikt is voor alle voetgangers, fietsers, rollerbladers.

De ruiterspaden

7 Met uitzondering van de paden die naar het Zoniënwoud leiden (en gerestaureerd worden), zullen de weinig gebruikte ruiterspaden worden omgevormd tot wandelpaden.

Tweewielers

8 Er worden gewestelijke fietspaden aangelegd. In de buurt van de infrastructuur en concessies komen er fietsstallingen.

Toegang naar het bos

9 Twee toegangen naar het bos worden gesloten voor het autoverkeer en worden als voetgangerspaden heraangelegd : de Watermaalselaan, de Maluwenlaan.

Het Ter Kamerenbos is beschermd sinds 18 november 1976 en werd aangeduid als Speciale Zone voor Natuurbehoud "Natura 2000" op 7 december 2004.
Het programma Natura 2000 is bedoeld om bepaalde soorten te beschermen, net als de natuurlijke omgevingen waarin ze leven : het bos was bovendien ook het studiegebied voor het onderzoek naar vleermuizen verricht in het kader van een Life-project gefinancierd door de Europese Gemeenschap.

Studiebureau : ASSOCIATION BOIS
JNC International s.a.
B Group - Origin
Stratec s.a.
W.J. & M.C. Van Campenhout s.a.
SET s.a.

Edouard Keilig (1827-1895), landschapsarchitect afkomstig uit Rödgen (Pruisisch Saksen) won de wedstrijd en stelde in 1861 een plan voor om het Ter Kamerenbos aan te leggen in een populaire stijl uit die tijd.

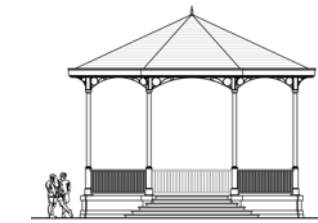
De werkzaamheden gingen meteen van start en waren klaar rond 1870. In de jaren daarna werden er infrastructuur toegevoegd aan het oorspronkelijke plan.

10 De Gespanhoek

De Gespanhoek wordt definitief gesloten voor het autoverkeer zodat de gebruikers (voetgangers, fietsers, rollerbladers) weer beschikken over een brede en comfortabele wandelruimte in de omgeving rond het meer.

Een kiosk wordt daar gebouwd als ondersteuning voor diverse happeningen, als "buffer" met het verkeer en als perspectief - en herkenningselement in de as van de Panoramalaan.

Infrastructuren

Er worden nieuwe infrastructuur geplaatst om het comfort van de wandelaars te verbeteren en meer volk naar bepaalde zones te lokken.

11 Speelplein

Langs de vroegere Melkerij wordt er een openbaar speelplein aangelegd.

12 Drankstalletje met sanitair

In het zuidelijk deel van het meer wordt er een drankstalletje geïnstalleerd dat voorzien is van sanitair.

13 Drankstalletje

De drankstalletje op de Gespanhoek wordt vernieuwd.

Het restauratieproject omvat ook de identieke reconstructie van elementen die vandaag verdwenen zijn :

14 Ruitershuisjes

Twee van de 3 door Keilig geplande ruitershuisjes worden terug opgebouwd :
- het "paddenstoelvormige", huisje langs het Gazon van de Engelsen
- het achthoekige huisje, op de hoek van de Weg van de Vlinders en de Morgenstondweg.

Een zeshoekig huisje met strodak stond kort geleden nog langs het zuidelijk gazon bij de vijver. Ook dat huisje wordt opnieuw gebouwd.

15 De klok

De klok op de houten sierpaal (die langs de zuidelijke rand van de Gespanhoek werd neergezet) wordt eveneens nagebouwd.

16 Het "Hol van de Duivel"

De "historische" randweg wordt opnieuw aangelegd.

17 Stadsmeubilair

Het stadsmeubilair wordt óf gerestaureerd (banken), óf vervangen (vuilnisbakken) en dat aantal wordt bovendien uitgebreid.

18 De verlichting

Een nieuwe openbare verlichting zal de bestaande verlichting vervangen om de verkeersimpact te beperken en de verlichting voor voetgangers en fietsers te verbeteren.